

چکیده

بزه همزاد جوامع بشری بوده و همواره به عنوان یکی از معضلات و مسایل اجتماعی، بسیاری از تلاش های نوع بشر، به ویژه اندیشمندان و عالمان حقوق را به خود معطوف نموده است. تاریخ تحولات بنیادهای حقوق کیفری، دورانهایی را به خود شناخته است که پس از فراز و نشیب هایی در قلمرو اندیشه و عمل سرانجام ظهور عصر جدیدی را به بشر نوید داده است. "عدالت ترمیمی" از آخرین دستاوردهای دانشمندان علم حقوق است که مورد پذیرش اکثر نظام های حقوقی در دنیا واقع شده است. از نگاه عدالت ترمیمی، هدف اصلی نظام عدالت کیفری، جبران خسارت بزه دیده و احیای حقوق آن از طریق مشارکت فعال بزه دیده و جامعه و نیز بزهکار از طریق مذاکره و ایجاد صلح و سازش است. این رویکرد بزه دیده را محور توجهات خود قرار داده و با تعریفی نوین از بزه، هدف خود را ترمیم خسارت و لطمات ناشی از جرم می داند و علاوه بر بزه دیده، اهدافی را نیز در قبال بزهکار، و عدالت کیفری سنتی دنبال می کند. اما جستجو در متون فقهی با توجه به رویکرد "عدالت کیفری" اسلام به مجازات ها، مبین پیشینه این نوع عدالت در شریعت اسلام است. نظام کیفری اسلام، علاوه بر پذیرش تئوری های "سزادهی" و "بازپروری" در مجازات ها، به تئوری "عدالت ترمیمی" نیز نظر داشته است. با توجه به اینکه رویکرد عدالت ترمیمی در قوانین کشورهای پیشرفته حادث شده است در سیستم تدوین قانون در کشور ما هم بی تاثیر نبوده و قانونگذار جمهوری اسلامی ایران نیز موجب تحولاتی در قوانین سالهای اخیر به خصوص قوانین مجازات اسلامی و آیین دادرسی کیفری قوانین ماهوی و شکلی مصوب ۱۳۹۲ شده است. تحقیق فوق در صدد پاسخگویی به این سؤال اصلی است که: جلوه های عدالت ترمیمی در فقه امامیه و نظام حقوق کیفری ایران چیست؟ و همچنین پاسخ به سؤالاتی از قبیل: آیا فقه و حقوق کیفری ایران در بکارگیری عدالت ترمیمی روند یکسانی را در پیش گرفته اند؟ و عدالت ترمیمی در حوزه جرم شناسی چه جایگاهی دارد؟ این تحقیق بر این فرضیه ها استوار است که اصلی ترین هدف عدالت ترمیمی، در کنار هم قرار گرفتن بزه دیده، جامعه و بزهکار است که در نتیجه آن به نیازهای بزه دیده توجه می شود و بزهکار نیز آگاهانه مسئولیتهای ناشی از عمل مجرمانه خویش را قبول می نماید؛ در فقه امامیه از یک طرف بزه دیده و ترمیم خسارتهای وارد شده بر او محور و هدف است و از طرف دیگر، وجود نهادهایی همچون اصلاح ذات البین، توصیه به گذشت از مجازات، هدر نشدن خون مسلمان، نشانگر وجود رویکرد ترمیمی در متون فقهی است؛ در فقه امامیه و حقوق موضوعه، مواردی از توجه به حقوق بزه دیده و فراهم کردن زمینه برای اصلاح و درمان بزهکار وجود دارد و عدالت ترمیمی با تاکید بر جبران خسارات بزه دیده و ایجاد صلح بین جانی و مجنی علیه در حوزه جرم شناسی پذیرفته شده است. مهمترین هدف پژوهش فوق، بررسی جلوه های عدالت ترمیمی در فقه امامیه و حقوق کیفری ایران، کمک به قضات و وکلا و دستگاه قضایی در تبیین هر چه بیشتر این

موضوع و شناخت معایب و خلاءهای موجود در بکارگیری عدالت ترمیمی در نظام حقوق کیفری ایران می باشد. که در این مسیر از روش تحلیلی و توصیفی و داده های مورد نیاز با استفاده از منابع فقهی، کتب مرجع و تخصصی در زمینه موضوع مورد مطالعه و مجموعه های حقوقی، مجموعه قوانین و مقررات و مقالات علمی- تخصصی منتشر شده در نشریات تخصصی استفاده گردیده است.

کلید واژه ها :

عدالت، عدالت ترمیمی، عدالت کیفری، جرم، بزه دیده، بزهکار